

**ITALO
ZVEVO**

**ZENOVA
SAVEST**

Prevela s italijanskog
Lela Matic

■ Laguna ■

Sadržaj

<i>Predgovor</i>	9
(Tijana Tropin)	
ZENOVA SAVEST.	17
<i>O autoru.</i>	443

1

Predgovor

Ja sam lekar o kome se u ovoj priči govori ponekad ne mnogo laskavim rečima. Ko se razume u psihoanalizu zna gde treba da stavi netrpeljivost koju pacijent gaji prema meni.

O psihoanalizi neću govoriti, jer se ovde već dovoljno govori o njoj. Moram se izviniti što sam naveo mog pacijenta da napiše autobiografiju; proučavaoci psihoanalize će nabrati veđe zbog tolike novine. Ali on je bio star, i ja sam se nadao da će mu se u tom oživljavanju prošlost osvežiti, da je autobiografija dobar uvod u psihoanalizu. I danas mi se još ta misao čini dobra, jer mi je dala neočekivane rezultate, koji bi bili još veći da bolesnik nije u najodlučnijem trenutku odbio da se leči, oduzimajući mi tako plod moje duge, strpljive analize tih uspomena.

Objavljujem ih iz osvete i nadam se da mu to neće biti prijatno. Međutim, neka zna da sam ja spreman da sa njim podelim zamašne honorare za ovu publikaciju, koje će dobiti pod uslovom da se nanovo podvrgne lečenju. Izgledao je tako zainteresovan za sve što se ticalo njega samog! Kada bi znao kolika bi iznenađenja za njega mogla da proisteknu iz gomile istina i laži koje je sakupio na ovim stranicama.

DOKTOR S.

2

Uvod

Da sagledam svoje detinjstvo? Više od deset dioptera odvajaju me od njega, i moje kratkovide oči bi možda i mogle doseći dotle da svetlost koja škilji nije ispresecana preprekama svih vrsta, pravim visokim planinama: mojim godinama i ponekim mojim časom.

Lekar mi je preporučio da ne budem tvrdoglav i da ne gledam suviše daleko. I najnedavniji događaji su veoma dragoceni za njega, a iznad svega maštanja i snovi iz prethodne noći. Međutim, ipak je potrebno malo reda u svemu tome, i da bih mogao početi *ab ovo*, čim sam se rastao od doktora, koji ovih dana i za duže vreme napušta Trst, samo da bih mu olakšao zadatak, kupio sam i pročitao jednu raspravu o psihoanalizi. Nije teško shvatiti je, ali je veoma dosadna.

Posle obeda, udobno ispružen u jednoj klupskoj fotelji, držim u rukama olovku i komad papira. Moje je čelo bez bora jer moja misao otklanja svaki napor. Moja misao mi izgleda odvojena od mene. Ja je vidim. Diže se, spušta... Ali to je njen jedini posao. Da bih je podsetio da je ona misao i da bi njena dužnost bila da izađe na videlo, uzimam olovku. Evo, čelo mi se bora jer je svaka reč sastavljena od mnogih slova i zapovednička sadašnjost izranja i potiskuje prošlost.

Juče sam pokušao da se potpuno opustim. Opiš se završio najdubljim snom, a jedini rezultat je bio veliko olakšanje i čudno osećanje da sam u tom snu video nešto veoma značajno. Ali to je zaboravljeno, izgubljeno zauvek.

Danas, zbog olovke koju držim u ruci, ostajem budan. Vidim, nazirem čudne slike koje ne mogu imati nikakve veze sa mojom prošlošću: lokomotiva koja brekće na uzbrdici vukući nebrojene vagona: ko zna odakle dolazi i kuda ide i zašto se sad zadesila ovde!

Dremuckajući sećam se kako se u mojoj raspravi tvrdi da ovim načinom čovek može postići da se seti svog ranog detinjstva, onog u povelju. Odmah vidim dete u povelju, ali zašto bih to morao biti ja? Ni najmanje ne liči na mene, i mislim da je to, naprotiv, ono dete koje je pre nekoliko nedelja rodila moja snaha i koje su nam pokazali kao neko čudo jer je imalo veoma male ruke i vrlo krupne oči. Jadno dete! I te kako se sećam svog detinjstva! Ja čak ne nalazim načina da te obavestim, tebe koji sada živiš svoj život, o važnosti sećanja za dobro tvoje inteligencije i tvog zdravlja. Kad ćeš doznati da bi bilo dobro da naučiš napamet svoj život, pa i onaj njegov veliki deo koji ti je odvratn? A, međutim, nesvesniče, ti otkrivaš svoj mali organizam u potrazi za zadovoljstvom i tvoja te slatka otkrića vode u patnju i bolest, u koje će te gurnuti i oni koji to ne bi hteli. Šta da se radi? Nemoguće je zaštititi tvoju kolvku. U tvojim grudima – čedo! – stvara se tajanstvena smeša. Svaki trenutak koji prođe odražava se u njima. I suviše mogućnosti za bolest postoje za tebe, jer svi tvoji trenuci ne mogu biti čisti. A sem toga – čedo! – ti si od iste krvi kao i neke osobe koje poznajem. Trenuci koji sada prolaze mogli bi biti i čisti, ali, naravno, takvi nisu bili svi vekovi koji su te pripremili.

Evo me prilično daleko od predstava koje prethode snu. Pokušaću nanovo sutra.

3

Pušenje

Lekar kome sam govorio o tome rekao mi je da otpočnem svoj rad istorijskom analizom svoje sklonosti ka pušenju:

„Pišite! Pišite! Videćete kako ćete doći do toga da sebe potpuno sagledate.“

Mislim da o pušenju mogu da pišem ovde za svojim stolom, ne odlazeći da sanjarim u fotelji. Ne znam kako da počnem da prizivam u pomoć cigarete, sve tako slične onoj koju držim u ruci.

Danas, odmah, otkrivam nešto čega se više nisam sećao. Prve cigarete koje sam pušio ne postoje više u prodaji. Oko sedamdesete godine bilo ih je u Austriji, onih koje su se prodavale u kartonskim kutijama sa znakom dvoglavog orla. Vidim: oko jedne od tih kutija okupljaju se razne osobe, čije su izvesne kretnje dovoljne da u meni izazovu sećanje na ime, međutim, nedovoljne da me uzbude zbog neočekivanog susreta. Pokušavam da izvučem više i pružam se u fotelji: osobe blede i na njihovo mesto stupaju lakrdijaši koji mi se podsmevaju. Vraćam se, očajan, svom stolu.

Jedno od tih priviđenja, malo promuklog glasa, bio je Đuzepe, dečko mojih godina, a drugo moj brat godinu dana mlađi od mene, koji je umro pre mnogo godina. Đuzepe je, po svoj

prilici, dobijao dosta novca od svog oca i poklanjao nam je te cigarete. Ali siguran sam da ih je više poklanjao mom bratu nego meni. Otuda nevolja u kojoj sam se našao – da ostale pribavljam sam. Tako se dogodilo da sam počeo da kradem. Leti je moj otac ostavljao na jednoj stolici, u sobi pored trpezarije, svoj prsluk, u čijem je malom džepu uvek bilo sitnog novca: uzimao bih deset sua potrebnih za kupovinu dragocene kutijice i pušio jednu za drugom deset cigareta, koliko ih je sadržavala, da ne bih držao kod sebe nezgodni plod svoje krađe.

Sve je to počivalo u mojoj svesti na domaku ruke. Izranja tek sada, jer ranije nisam znao da bi moglo imati nekakvog značaja. Evo, zabeležio sam poreklo svoje loše navike i (ko zna?) možda sam već izlečen od nje. Stoga, da bih to proverio, palim poslednju cigaretu, i možda ću je odmah baciti, zgađen.

Zatim se sećam da me je otac jednoga dana iznenadio dok sam držao njegov prsluk u rukama. Sa bezočnošću koju sada ne bih pokazao i koja mi je još i danas odvratna (ko zna da li ta odvratnost nije od velikog značaja u mom lečenju), rekao sam mu da me je spopala želja da prebrojim dugmad. Moj otac se smejao mojoj sklonosti ka matematici i krojačkoj veštini i nije primetio da su mi prsti u džepiću od njegovog prsluka. Na moju sreću, mogu reći da je taj smeh, upućen mojoj nevinosti kada ona već više nije postojala, bio dovoljan da me zasnagda odvrati od krađe. U stvari, krao sam i dalje, ali nesvesno. Moj otac je ostavljao po kući, na ivici stolova i ormana, cigare virđžinija ispušene samo dopola. Smatrao sam da znam da će ih naša stara služavka Katina baciti. Pušio sam ih krišom. Već pri samom uzimanju tih cigara, znajući kakvu će mi muku izazvati, hvatala me je drhtavica od gađenja. Zatim sam ih pušio dok mi se čelo ne bi pokrilo hladnim znojem i dok ne bi počelo da mi zavija u stomaku. Ne bi se reklo da mi je u detinjstvu nedostajalo energije.

Znam savršeno dobro kako me je otac izlečio od ove navike. Jednog letnjeg dana vratio sam se kući sa nekog školskog izleta,

umoran i sav znojav. Moja mati mi je pomogla da se svučem i, pošto me je uvila u kupaći mantil, stavila me je da spavam na jednoj sofi, na koju je i sama sela i nešto šila. Bio sam gotov da zaspim, međutim, oči su mi bile pune sunca i nikako nisam mogao da utonem u san. Slast koja se u tim godinama spaja sa odmorom posle velikog umora jasna mi je kao neka posebna slika, tako jasna kao da sam sada tamo pored tog dragog tela koje više ne postoji.

Sećam se sobe, velike i sveže, u kojoj smo se mi deca igrali i koja je danas, u nedostatku prostora, podeljena na dva dela. U toj se sceni moj brat ne pojavljuje, što me iznenađuje, jer mislim da je i on isto tako učestvovao u tom izletu i morao bi, prema tome, uzeti učešća i u odmaranju. Nije li on spavao na drugoj strani velike sofe? Gledam na to mesto, ali mi se ono čini prazno. Vidim samo sebe, osećam slast odmaranja, svoju majku, a zatim svog oca, čije reči odjekuju. On je ušao i nije me odmah video, jer je glasno uzviknuo:

„Marija!“

Mama je jednim pokretom, propraćenim lakim šumom usana, pokazala na mene, misleći da sam utonuo u san, po kome sam u stvari plivao potpuno svestan. Toliko mi se sviđalo što je otac morao da ima obzira prema meni da se nisam ni pomakao.

Moj otac se žalio tiho:

„Čini mi se da ću pošasaviti. Gotovo sam siguran da sam pre jedno pola sata stavio na onaj orman polovinu cigare, a sada je nema. Gore mi je no obično. Stvari mi izmiču.“

Isto tako tihim glasom, koji je, međutim, otkrivao neku veselost uzdržanu samo strahom da me ne probudi, moja mati je odgovorila:

„A ipak niko posle ručka nije bio u toj sobi.“

Otac prošaputa:

„Baš zato što i sam to znam, čini mi se da ću poludeti.“

Okrenuo se i izašao.

Ja sam upola otvorio oči i pogledao majku. Ona nanovo uze svoj rad, ali se i dalje smeškala. Svakako nije mislila da će moj otac poludeti, jer se ne bi smešila zbog njegovog straha. Taj mi se osmeh toliko urezao u pamćenje da sam ga se odmah setio kada sam ga jednoga dana ugledao na usnama svoje žene.

Kasnije, nemanje novca nije me sprečilo da zadovoljavam svoj porok, a zabrane su delovale izazivački.

Sećam se da sam mnogo pušio, skrivajući se po svim mogućim mestima. Usled ogromne fizičke odvratnosti, sećam se jednog boravka, koji je potrajao jedno pola sata, u nekom mračnom podrumu, zajedno sa još dvojicom dečaka, od kojih u svom sećanju vidim jedino dečja odela: dva para pantalonica koja stoje, jer je u njima bilo telo koje je vreme izbrisalo. Imali smo mnogo cigareta i hteli smo da vidimo ko će moći da popuši više za najkraće vreme. Ja sam pobedio i hlabro sakrio muku koja mi je pripala usled ovog čudnog poduhvata. Zatim smo izašli na sunce i vazduh. Morao sam da zatvorim oči kako ne bih pao onesvešćen. Povratio sam se i počeo da se hvalim pobedom. Jedan od dvojice čovečuljaka reče mi tada: „Mene nije briga što sam izgubio, jer ja pušim samo kad osećam potrebu.“

Sećam se tih pametnih reči, ali ne i lišca, svakako pametnog, koje je u tom trenutku moralo biti okrenuto meni.

Ali tada ja nisam znao da li volim ili mrzim cigaretu, njen ukus i stanje u koje me je nikotin dovodio. Kada sam saznao da sve to mrzim, bilo je još gore. A saznao sam to oko svoje dvadesete godine. Onda sam bolovao tokom nekoliko nedelja od užasne gušobolje praćene groznicom. Lekar mi je naredio da ostanem u krevetu i da se potpuno uzdržim od pušenja. Sećam se dobro te reči *potpuno!* Pogodila me je, i groznica ju je obojila: velika praznina i ništa da bi se odolelo užasnom pritisku koji se odmah stvara oko praznine.

Kada je lekar otišao, moj otac (moja mati je već bila odavno umrla), sa cigarom u ustima, ostao je još izvesno vreme da mi

pravi društvo. Pri odlasku, pošto je nežno prešao rukom preko mog čela koje je gorelo, reče mi:

„Nemoj pušiti!“

Neki ogroman nemir me obuze. Pomislio sam: „Ako mi je već zlo od toga, neću više nikad pušiti, ali najpre hoću da to učinim poslednji put.“ Zapalio sam cigaretu i odmah se osetio oslobođen nemira, i pored toga što je groznica možda rasla i što sam posle svakog uvlačenja dima osećao na krajnicima vrelinu kao da ih dodiruje užareni ugarak. Popušio sam čitavu cigaretu, pažljivo kao što se obavlja neki zavet. I, mada sam užasno trpeo, popušio sam još mnoge druge u toku bolesti. Moj otac je odlazio i dolazio sa svojom cigarom u ustima, govoreći mi:

„Odlično! Još nekoliko dana uzdržavanja od pušenja i bićeš izlečen!“

Bila je dovoljna ta rečenica da zaželim da on ode što pre kako bih mogao poleteti svojoj cigareti. Čak sam se pretvarao da spavam ne bih li ga naterao da se što pre udalji.

Ta bolest mi je donela drugu moju duševnu muku: napor da se oslobodim prve. Moji su se dani završavali obiljem cigareta i odlukâ da ne pušim više i, da kažem odmah sve, s vremena na vreme još su takvi. Kolo „poslednjih“ cigareta, koje je počelo u dvadesetoj godini, još se okreće. Manje je silovita moja odluka, i moja slabost nalazi u mojoj ostareloj duši više samopraştanja. Ostarevši, smeškamo se životu i svemu onome što on sadrži. Mogu čak da kažem da od pre izvesnog vremena pušim mnoge cigarete – koje nisu poslednje.

Na naslovnoj stranici jednog rečnika nalazim ovu moju primedbu, napisanu lepim rukopisom i ukrašenu crtežom:

„Danas, 2. februara 1886, prelazim sa studiranja prava na studiranje hemije. Poslednja cigareta!!!“

Bila je to veoma važna poslednja cigareta. Sećam se svih nada koje su je pratile. Bio sam se razbesneo na kanonsko pravo, koje mi se činilo tako udaljeno od života, i žurio sam

ka nauci koja je sam život, iako sputan u retorti. Ta poslednja cigareta upravo je označavala želju za delatnošću (i manuelnom), za jasnom, umerenom i temeljnom misli.

Da bih izbegao lanac kombinacija sa ugljenikom, kojima nisam verovao, vratio sam se pravima. Avaj! Bila je to greška, i ona je bila obeležena poslednjom cigaretom, što je označeno datumom koji nalazim zabeležen na jednoj knjizi. Bila je značajna i ta cigareta, i pripremao sam se da se vratim onim svojim, tvojim i njihovim zapletima sa najboljim namerama, razrešujući najzad lance ugljenika. Pokazao sam se malo sposoban za hemiju i usled nedostatka spretnosti. Kako sam je i mogao imati kada sam pušio kao Turčin?

Sada, dok analiziram sebe, obuzet sam jednom sumnjom: možda sam toliko voleo cigaretu samo da bih mogao na nju svaliti krivicu zbog svoje nesposobnosti. Ko zna da li bih predstavši da pušim postao idealan i snažan čovek kakav sam očekivao da ću biti? Možda sam se zbog te sumnje vezao za svoj porok jer je zgodno živeti kad čovek veruje u neku svoju latentnu veličinu. Ja iznosim takve pretpostavke da bih objasnio svoju mladalačku slabost, ali bez nekog čvrstog ubeđenja. I sada kada sam ostareo i kada niko od mene ne očekuje ništa, prelazim ipak od cigareta do namere i od namere do cigareta. Šta danas znače te namere? Kao onaj stari doktor koga opisuje Goldoni, da li očekujem da umrem zdrav pošto sam živio bolestan celog svog života?

Jednom kada sam kao student menjao smeštaj, morao sam da tapeciram zidove sobe o svom trošku jer sam ih bio išarao datumima. Verovatno sam tu sobu ostavio zato što je ona postala groblje mojih dobrih namera i što više nisam verovao da na tom mestu mogu stvoriti nove.

Mislim da cigareta ima jači ukus kad je poslednja. I ostale cigarete imaju izuzetan ukus, ali ne toliko jak. Poslednja dobija ukus od osećanja pobede nad samim sobom i od nade u blisku budućnost snage i zdravlja. Druge imaju svoj značaj zato

što paleći ih potvrđujemo sopstvenu slobodu, dok budućnost snage i zdravlja ostaje, iako malo udaljenija.

Datumi na zidovima moje sobe bili su ispisani u najrazličitijim bojama, a neki i uljanim. Odluka koju bih donosio sa najnevinijim uverenjem nalazila je odgovarajući izraz u živosti boje, usled koje je trebalo da izbledi natpis posvećen prethodnoj odluci. Izvesne datume sam više voleo zbog podudaranja cifara. Sećam se jednog datuma iz prošlog veka, koji je, kako mi je izgledalo, trebalo da zapečati za večita vremena kovčeg u koji sam želeo da sahranim svoj porok „Deveti dan devetog meseca 1899.“ Značajan datum, zar ne? Novi vek doneo mi je datume koji su sasvim drukčije zvučali: „Prvi dan prvog meseca 1901.“ I danas mi se čini da bih, ako bi se taj datum mogao ponoviti, umeo da otpočnem nov život.

Ali ima dosta datuma u kalendaru, i sa malo mašte svaki od njih mogao bi da se prilagodi nekoj dobroj nameri. Sledećeg datuma sećam se zato što mi se činilo da sadrži jedan iznad svega kategoričan imperativ: „Treći dan šestog meseca 1912, 24 časa.“ Zvuči kao da svaka cifra udvaja svoj ulog.

Godina 1913. trenutno me je pokolebala. Nedostajao je tri-naesti mesec da bi se složio sa godinom. Ne treba verovati da su potrebne tolike podudarnosti u datumu da bi se istakao značaj poslednje cigarete. Mnogi datumi koje nalazim zabeležene na knjigama i slikama koje najviše volim budu oči svojom neusklađenošću. Na primer, treći dan drugog meseca 1905. godine, 6 časova! Kad se razmisli, ovaj datum ima neki svoj ritam, jer svaka pojedinačna cifra potire prethodnu. Mnogi događaji, štaviše, svi događaji od smrti Pija IX do rođenja moga sina, izgledali su mi dostojni da se osveštaju uobičajenom čvrstom odlukom. Svi su u porodici zadivljeni mojim pamćenjem naših veselih i tužnih godišnjica i veruju da sam veoma dobar!

Da bih umanjio smešni izgled bolesti poslednje cigarete, pokušavao sam da joj dam filozofsku sadržinu. Čovek kaže s nekim uzvišenim držanjem: „Nikad više.“ Ali šta biva s tim

uzvišenim držanjem ako čovek održi obećanje. Da bi ostao tako uzvišen, potrebno je da čovek ima prilike da obnavlja svoju zakletvu. A sem toga, vreme za mene nije ona nezamisliva stvar koja se nikad ne zaustavlja. Po mom mišljenju, bar za mene lično, vreme se vraća.

* * *

Bolest je jedno ubeđenje i ja sam se rodio s tim ubeđenjem. O bolesti iz mojih dvadesetih godina ne bih se setio ničeg naročito da je u to vreme nisam opisao jednom lekaru. Interesantno je kako se bolje pamte reči koje smo izgovorili od osećanja koja nisu došla do izražaja.

Otišao sam tome lekaru zato što su mi kazali da on leči nervne bolesti elektricitetom. Mislio sam da ću iz elektriciteta moći izvući dovoljno snage da ostavim duvan.

Doktor je imao velik trbuh i njegovo astmatično disanje pratilo je pucketanje električne mašine, stavljene u pokret već posle prvog pregleda. To me je razočaralo jer sam očekivao da će doktor ispitujući me otkriti otrov koji mi kvari krv. Međutim, on je izjavio da sam zdrave konstitucije i, pošto sam se žalio na loše varenje i rđavo spavanje, pretpostavio je da mom stomaku nedostaje kiseline i da je kod mene peristaltično kretanje (tu reč je izgovorio nekoliko puta, tako da je više nisam zaboravio) usporeno. Prepisao mi je i neku kiselinu, koja me je upropastila jer od onda patim od suviše kiseline.

Kad sam shvatio da on sam nikad neće uspeti da otkrije nikotin u mojoj krvi, u želji da mu pomognem izrazio sam sumnju da moje nelagodnosti potiču od toga. S naporom je slegnuo snažnim ramenima:

„Peristaltično kretanje... kiselina... nikotin nema veze!“

Primio sam sedamdeset električnih šokova, i još bih ih primao da nisam zaključio da mi ih je dosta. Ne očekujući nikakvo čudo, jurio sam na seanse više s nadom da ću ubediti lekara da

treba da mi zabrani pušenje. Ko zna kako bi se sve razvijalo da me je jedna takva zabrana podržala u mojim dobrim namerama.

A evo kako sam prikazao svoju bolest lekaru: „Ne mogu da učim, u onim retkim slučajevima kad ranije odem u krevet, ostajem budan sve do prvih jutarnjih zvona. I zato se kolebam između prava i hemije, jer obe ove nauke zahtevaju rad koji počinje u određeno vreme, a ja nikad ne znam u koliko ću sati moći da ustanem.“

„Elektricitet leči svaku vrstu nesanice“, izjavio je Eskulap, očiju uvek uprtih u pokazatelj umesto u pacijenta.

Uspeo sam da razgovaram s njim tako kao da je on mogao da shvati psihoanalizu čiji sam skromni preteča bio. Ispričao sam mu o svojim nevoljama sa ženama. Jedna mi nije bila dovoljna, ali isto tako ni više njih. Želeo sam ih sve! Na ulici moj nemir je bio ogroman: svaka žena koja je prolazila pripadala mi je. Bezočno sam ih zagledao iz potrebe da osetim svoju brutalnost. U mislima sam ih svlačio ostavljajući im samo cipele, obuhvatao ih rukama i ostavljao tek onda kada sam bio sasvim siguran da sam ih sve upoznao.

Uzalud iskrenost i sva moja priča! Doktor je dahtao:

„Nadam se da vas primena elektriciteta neće izlečiti od te bolesti. Samo bi još to trebalo! Ne bih više dodirnuo ni jedan jedini Rumkorfov aparat kad bih se plašio takvih posledica.“

Ispričao mi je jednu anegdodu koju je on smatrao veoma zabavnom. Neki bolesnik od iste bolesti kao što je bila moja obratio se jednom čuvenom lekaru moleći ga da ga izleči, i lekar, pošto je u tome savršeno uspeo, morao je da emigrira jer bi mu inače ovaj odrao kožu.

„Moja usplahirenost nije zdrava“, urlao sam ja. „Dolazi od otrova koji mi pali vene!“

Doktor je šaputao ojađena izgleda: „Niko nikad nije zadovoljan svojom sudbinom.“

I da bih ga ubedio, uradio sam ono što on nije hteo da uradi i proučio svoju bolest, prikupljajući sve simptome: „Rasejanost!

I ona mi ometa učenje. Pripremao sam se u Gracu za prvi državni ispit i brižljivo beležio sve tekstove koji su mi bili potrebni, sve do kraja poslednjeg ispita. Svršilo se time što sam jedva nekoliko dana pre ispita primetio da sam učio ono što će mi biti potrebno tek za nekoliko godina. Zbog toga sam morao da odložim ispit. Istina je da sam i to učio malo, zbog jedne devojčice iz susedstva koja me je, uostalom, udostojavala samo sa malo bezočne koketerije. Kada je devojčica bila na prozoru, ja više nisam video svoje štivo. Zar nije glupak onaj koji se posveti jednoj takvoj aktivnosti? Sećam se malog i belog lica devojčice na prozoru: ovalnog, uokvirenog vazdušastim plavim kovrdžama. Gledao sam je i sanjao da stiskam na svom jastuku tu belinu i to zlatasto rumenilo.“

Eskulap promrmlja: „Iza koketiranja ima uvek nečeg dobrog. U mojim godinama nećete više koketirati.“

Danas znam sa sigurnošću da on nije znao baš ništa o koketiranju. Imam pedeset sedam godina i siguran sam da će, ako ne prestanem da pušim ili ako me psihoanaliza ne izleči, moj poslednji pogled sa samrtničke postelje biti izraz požude za mojom bolničarkom, ako to ne bude moja žena, i ako moja žena dozvoli da ona bude lepa!

Bio sam iskren kao na ispovesti: žena se meni nije dopadala cela, već... na parče! Kod svih sam voleo nožice ako su lepo obuvane, kod mnogih vrat tanušan ili snažan, i grudi lake, lake. I nastavljao sam da nabrajam pojedine delove ženskog tela, kad me doktor prekide: „Svi ti delovi sačinjavaju jednu celu ženu.“

Rekao sam tada nešto značajno: „Zdrava ljubav je ona ljubav koja obuhvata jednu jedinu i celu ženu, uklapajući tu i njen karakter i njenu inteligenciju.“

Do tada, razume se, nisam bio osetio takvu ljubav, a i kada sam je osetio, ona mi nije donela spas, ali je za mene važno da se setim da sam otkrio bolest tamo gde je učeni čovek video zdravlje i da se potom moja dijagnoza obistinila.

Kod jednog od svojih prijatelja, koji nije bio lekar, našao sam više razumevanja za sebe i svoju bolest. Od toga nisam imao mnogo koristi, ali je moj život dobio jednu novu notu koja odjekuje čak i danas.

Moj prijatelj je bio bogat čovek koji je svoju dokolicu ulepšavao studijama i literarnim radom. Govorio je mnogo lepše no što je pisao i zato svet nije mogao da sazna kakav je dobar literata bio. Bio je krupan i debeo, i kada sam se upoznao s njim, pokušavao je, s velikom upornošću, da smrša. Za kratko vreme uspeo je da postigne tako značajan rezultat da su ga mnogi na ulici presretali u nadi da će bolje osetiti sopstveno zdravlje pored njega bolesnog. Zavideo sam mu zato što je znao šta hoće i vezao sam se za njega sve dok je trajalo njegovo lečenje. Dovoljavao mi je da mu opipavam trbuh, koji je svakim danom bivao sve manji, i ja, pun zavisti, želeći da oslabim njegovu odluku, govorio sam mu:

„Ali, kad završite s lečenjem, šta ćete raditi sa svom tom kožom?“

S velikom smirenošću, koja je činila komičnim njegovo omršavelo lice, on mi odgovori:

„Za dva dana počecu sa masažom.“

Sve pojedinosti njegovog lečenja bile su predviđene i bilo je sigurno da će ih se on strogo pridržavati.

Iz toga je proisteklo moje ogromno poverenje u njega i ja mu opisah svoju bolest. I tog opisivanja se sećam. Objasnio sam mu da je meni lakše da ne jedem tri puta dnevno negoli da ne popušim velik broj cigareta za koje treba uvek da donosim istu tešku odluku. Sa jednom takvom odlukom u glavi nemam vremena da išta drugo radim, jer je jedino Julije Cezar umeo da radi istovremeno više stvari. Dobro je što niko neće zahtevati da radim dok god bude živ moj upravitelj Olivi, ali zar je moguće da neko kao ja ne ume ništa drugo da radi na ovom svetu već samo da sanjari ili struže na violini, za koju nema nikakvog dara?

Debeli, sada omršaveli čovek ne odgovori odmah. Bio je to razborit čovek i prvo je dugo razmišljao. Potom, učenim tonom, koji mu je pristajao s obzirom na njegovu veliku superiornost u toj stvari, objasnio mi je da moja prava bolest nije cigareta, već odluka. Trebalo bi da pokušam da se oslobodim tog poroka ne donoseći odluku o tome. U meni su se – po njegovom mišljenju – tokom godina stvorile dve ličnosti, od kojih jedna zapoveda a druga je samo rob, koji bi se, čim bi nadzor popustio, usprotivio volji gospodara iz ljubavi prema slobodi. Trebalo je zbog toga dati mu apsolutnu slobodu i u isto vreme je trebalo da otvoreno pogledam u oči svome poroku kao da je nov i kao da ga nikada nisam video. Trebalo je ne boriti se protiv njega, već se nehajno odnositi prema njemu, zaboraviti ga na neki način, drsko mu okrenuti leđa, kao društvu nedostojnom nas. Vrlo jednostavno, zar ne!

I zbilja, stvar mi se učinila jednostavna. Zatim, istina, pošto sam uz veliki napor isključio iz svojih misli svaku odluku, uspeo sam da ne pušim nekoliko sati, ali kad su usta bila očišćena, osetio sam neki čedan ukus koji mora osećati novorođenče, zaželeo sam jednu cigaretu, i kad sam je popušio, obuzet grižom savesti, ponovo sam doneo odluku koju sam hteo da uništim. Bio je to duži put, ali se stizalo na istu tačku.

Ona hulja Olivi jednoga dana dao mi je ideju: da svoju odluku učvrstim opkladom.

Mislim da je Olivi uvek izgledao ovako kao što ga danas vidim. Video sam ga uvek takvog, malo povijenog, ali temeljnog, i uvek mi se činio star, kao što ga vidim starog danas, kad ima osamdeset godina. Radio je i radi za mene, ali ga ja ne volim, jer mislim da me je sprečio da radim posao koji on obavlja.

Opkladili smo se! Ko prvi zapali cigaretu ima da plati, a posle toga svako je ponovo slobodan. Tako je upravitelj, koga su mi nametnuli da me spreči da rasfućkam nasledstvo koje mi je ostalo od oca, pokušavao da okrnji nasledstvo koje mi je ostalo od majke, a kojim sam ja slobodno raspolagao!

Opklada se pokazala opasnom. Nisam više bio gospodar, makar i s vremena na vreme, već jedino rob, i to baš Olivija, koga nisam voleo! Odmah sam propužio. Zatim mi je palo na pamet da mu podvaljujem pušeci i dalje krišom. Ali zašto se onda trebalo kladiti? Stao sam da tražim neki datum koji bi se lepo poklapao sa datumom opklade kako bih popužio svoju poslednju cigaretu, tako da sam u izvesnom smislu mogao smatrati kao da za nju i sam Olivi zna. Međutim, pobuna se nastavljala, i pušeci tako sve sam se više gušio. Da bih se oslobodio te more, otišao sam do Olivija i ispovedio mu se.

Stari, smešeci se, strpa novac u džep, i iz tog istog džepa izvadi debelu cigaru, koju zapali i stade sladostrasno pušiti. Nisam nikada posumnjao da se on ne drži opklade. Razume se, ostali nisu bili kao ja.

Moj sin je tek bio navršio tri godine kad je moja žena došla na jednu srećnu misao. Savetovala mi je, da bih se oslobodio poroka, da me skloni za izvesno vreme u neki sanatorijum. Odmah sam prihvatio, pre svega zato što sam hteo da me moj sin, pre no što bude u godinama da o meni sudi, zatekne uravnoteženog i vedrog, a zatim iz jednog mnogo hitnijeg razloga, što je Olivi bio bolestan i što je pretila opasnost da me svakog trenutka ostavi, te bi se moglo desiti da budem prisiljen da zauzmem njegovo mesto, a smatrao sam sebe nedovoljno sposobnim za jedan tako veliki posao sa svim tim nikotinom u telu.

U početku smo mislili da idemo u Švajcarsku, klasičnu zemlju sanatorijuma, ali smo posle saznali da u Trstu postoji izvesni doktor Muli, koji je tek otvorio jednu takvu ustanovu. Naložio sam mojoj ženi da ode do njega, i on joj je predložio da mi stavi na raspolaganje jedan mali izdvojeni apartman gde bi me negovala bolničarka uz pomoć još nekih drugih osoba. Govoreći mi o tome, moja žena se čas smeškala čas bučno smejala. Zabavljala ju je misao da me zatvori i ja sam se od sveg srca smejao s njom. Bilo je to prvi put da mi se ona pridruživala u mojim pokušajima da se lečim. Do tada nije nikad uzimala

ozbiljno moju bolest i govorila je da je pušenje samo jedan malo čudan, ali ne i dosadan način da se živi. Verujem da je bila prijatno iznenađena posle udaje za mene što me nikada nije čula da oplakujem svoju slobodu, zauzet, kao što sam bio, oplakivanjem drugih stvari.

Otišli smo u sanatorijum upravo onog dana kad mi je Olivi rekao da ni u kom slučaju neće ostati kod mene više od mesec dana. Kod kuće smo spakovali malo rublja u jedan kofer i odmah uveče otišli doktoru Muliju.

On nas je lično dočekao na vratima. U to vreme doktor Muli je bio vrlo lep momak. Bila je sredina leta i on, mali, nervozan, lica preplanula od sunca, na kome su još življe blistale njegove nemirne crne oči, odeven u belo od glave do pete, bio je prava slika elegancije. Izazvao je moje divljenje, ali sam, očigledno, i ja bio predmet njegovog divljenja.

Malo zbunjen, shvatajući uzrok njegovog divljenja, rekao sam mu:

„Eto, vi ne verujete ni u potrebu lečenja ni u ozbiljnost s kojom prilazim lečenju.“

S blagim osmehom, koji me je ipak dirnuo, doktor je odgovorio:

„Zašto? Možda je tačno da je cigareta za vas štetnija no što mi lekari to pretpostavljamo. Samo, ne razumem zašto se vi, umesto da prestanete *ex abrupto* da pušite, niste odlučili da smanjite broj cigareta. Može se pušiti, ali ne treba preterivati.“

U stvari, želeći po svaku cenu da prestanem da pušim, nisam nikad mislio na mogućnost da manje pušim. Međutim, taj savet je sada mogao samo da oslabi moju odluku. Odlučno sam rekao:

„Kad je već rešeno, dopustite da pokušam s tim lečenjem.“

„Pokušati?“, i doktor se nasmejao s nekim nadmoćnim izrazom. „Kada jednom otpočnete, lečenje mora uspeti. Izuzev ako ne upotrebite snagu svojih mišića protiv jadne Đovane, nećete moći izaći odavde. Formalnosti oko oslobađanja trajaće toliko dugo da ćete u međuvremenu zaboraviti svoj porok.“